

Milko Matičetov

Ljubljana

UDK 808.63-087 /450.36 Rezija/: 808.101-3 »lanita«

LANITA - ЛАНИТА - லனிதா

1.

Pesnik in folklorist Stanko Vraz je med zbiranjem gradiva za drugo knjigo slovenskih ljudskih pesmi, ki jo je začel pripravljati po izidu prve,¹ junija 1841 obiskal tudi Rezijo. Če bi mu bilo dano uresničiti svoj načrt, bi bilo 13 rezijanskih pesmi, ki jih je tedaj zapisal, tiskanih že v prvi polovici 19. stoletja in ne šele v drugi polovici dvajsetega.² V Reziji je Vraz med drugim našel tole besedilo:

*O lipa ma novičica!
Rizlezte dö z te čanibe
Solzami dö! po lanitah,
ki mata jtet sa svezat wköp.*³

dobesedno poknjženi bi se ti štirje verzi glasili:

O draga moja nevestica!
Pridite dol iz kamre
s solzami po licih,
ker se morate iti zvezat vkup.

Pri ti pesmi, ki nosi naslov »Svatben«,⁴ sicer ni navedeno, odkod je, na srečo pa ji lahko postavimo ob stran nekaj novejših, krajevno oprijemljivih zapisov.

* To besedilo je pisec prebral v italijanskem izvirniku 28. okt. 1888 na Rávanci v Reziji ob praznovanju 150-letnice rezijanske folklorne skupine. Za tukajšnjo objavo je dodal: a) opombe; b) nekaj odstavkov, ki jih je narekovalo srečanje – v novembru – z dvojčico rez. lánite, s tersko »lánto«, doma na še ne natanko zamejenih tleh od izvirkra Nadiže proti izvirkom Tera, na sončni strani Stola; c) nekaj Tentorjevih dodatkov (1950) o novejših najdiščih lanite na otoku Cresu; d) podatke o lan(i)ti v Rodopih. – Prevod, ki ga je oskrbela Vida Matičetova, je avtoriziran. – V naslovu sta druga in tretja podoba naše besede posneti po Cod. supr. (cir.) oz. po Euch. sin. (glag.).

¹ S. Vraz, *Narodne pèsni ilirske . . . u Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske*. Zagreb 1839.

² M. Matičetov, »Pèsme Rezijske« *Stanka Vraza (1841)*. SE 16–17 (1964) 203–215.

³ Id., *ibid.*, št. 7, str. 210–211. Vrstica 3: instr. bi se v Reziji najbrž glasil s *solzámin*, vendar so mi na Liščacih med preverjanjem Vrazovega besedila za objavo priporočili obliko »ze sólzi dö po lánitah«; *döl* ni rezijanski, ampak Vrazov.

⁴ Tak naslov ji je dal Vraz, saj Rezijani ne poznajo ne svatbe ne ohcti, le »ženitke«.

Tako sem npr. na Solbici leta 1966 slišal varianto, v kateri je zajeta še ena nadrobnost nekdanjega ženitovanjskega obredja:

*Lipej novyca anu novec,
rizlesté dö s te čanibe
zi solzi dö po lánite
anu tri dånce dejtase,
da v nan date libritat.⁵*

Novica draga in novic,
le dol iz kamre pridita –
čeprav po licu s sólzami –
in plese tri zaplešita,
tako da dasta nam prostost.

Svatje (»ženitkarji«) vabijo mladoporočenca, naj odpreta ples: šele po treh obrednih krogih, ki jih bosta zaplesala sama onadva, bojo lahko prosto plesali tudi vsi drugi.

Dne 8. oktobra 1988 mi je v Osojäh rojena Rezijanka, ki se je po potresu odselila s Korita v Viden, razložila še nekaj nadrobnosti iz rezijanskega svatbenega dogajanja: mladi prijatelji in sorodniki, povabljeni na ženitke, takole kličejo nevesto, ki se je pred odhodom v cerkev šla preoblačit v zgornjo sobo:

*Da nüna, nüna, nünica,
rizlesté dö s te čanibe
zi suzi dö po laniteh,
ka mata jtet sa zvezat kwop.⁶*

O botra, botra, botrica
pridite dol iz kamre
s solzami po licih,
ker se morate iti zvezat vkup!

In prav nazadnje se je zvečer 27. oktobra 1988 prejšnjim sporočilom pridružil še tale odlomek iz Osojan, kjer je nevesta predstavljena, kako prihaja po stopnicah navzdol:

*Da dö po štiglah na je šla
zi suzi dö po laniti.⁷*

Dol po stopnicah je šla
s solzami po licu.

Če se posrečena podoba, ki nam jo je priklical pred oči Vrazov zapis iz leta 1841, bogati z mikavnimi dopolnili še po skoraj poldrugem stoletju, se smemo pač upravičeno vprašati: ali ne bi kazalo za spremembo kdaj pa kdaj vplesti takle kratek prizor z ženitk, seveda le z ustrežno pesmico, v program rezijanske folklorne skupine?!

Beseda lánita se ponavlja iz variante v varianto – s prav rahlimi fonetičnimi spremembami, odvisno pač od notranjih zakonitosti posameznih govorov – v verzuo, ki ga je treba

⁵ Pov. Tina Wájtawa (Valentina Pielich, 1900–1984) 17. 8. 1966 in potlej še dvakrat jeseni istega leta v Pordenunu; v registih T. W. je to besedilo pod št. 77. Odstopi od prve objave (M. Matičetov, *Un canto nuziale resiano. »Linčica Turkinčica«*. Pubblicazione per nozze Micelli-Longhino, Udine 1966, 3. str. ovitka) so pogojeni od poznejših zapisov, pri prevodu pa sem hotel priti do izvirnega ritma.

⁶ Ob naključnem srečanju v Osojäh pov. Ema Madotto r. Siega (1926), Jikižawa, zps Mtv R 1988, str. 3. Prva vrstica je le eden od mogočih ustaljenih začetkov v rez. liriki. Ko sem od E. M. skušal izvedeti kaj primernejšega, češ: kako to, da »novičo« (nevesto) svatje ogovarjajo z »nüna«, sem dobil v odgovor, da so bili pevci pač mlajši od neveste in da so skoroda morali – »so mēli ji zapet itako«. – Vsak dvom o obrednosti pesmice odpade, če si ogleđamo, kar je v Lipovcu zapela V. Vodušku 17. 5. 1962 ženja taw Gradu (Eugenia Siega, 1883–1966):

*Novyčica snubyčica,
rizlesté dö s te čanibe,
ke kompanjya je izde.*

Nevestica (zasnubljená),
(le) dol iz kamre pridite,
ker družba je (že) tukajle.

(Zvočni zapis GNI 25.499 – obj. v SE 16–17, 1964, 211). Pristavila je, da tako pojejo, »ko ni grejo se poračat« in zapovrh je to imenovala »racjúnca« (molitvica, besedilo-formula, nasprotno improvizaciji). »Solze po lanitah« so sicer izpadle, vendar Emino »nünicó« krepko odtehta nagovor »novyčica snubyčica«, katerega drugi del je za Rezijo prava redkost (»snube« ipd. so bolj doma med Terjani).

⁷ Na proslavi 150-letnice rez. folklorne skupine pov. Ana Madotto (Čekarínawa tuw Studincih, 1910), ena izmed udeleženk nastopa rez. skupine v Guminu 4. marca 1930; zps. Mtv R 1988, str. 44: Varkota, »kulturska hiša«.

šteti za ustaljeno formulo: *solze/sulze/suze dö po lánite(h)*. Da gre res za neke vrste liču commun, imamo potrđilo tudi v pesmih, kjer ni sledu o čem obřednem. Ta hip lahko navedem dva zględa:

Mladenič iz Bile je dal duška svojemu razočaranju zaradi neuslišane ljubezni *ze sulzi dö po lánite* – s solzami po licu.⁸ Mlad zdomar iz Učjě se je vračal domov in zavriskal, ko je dosegel greben Kile, in njegovo veselo vriskanje je prišlo do ušes tiste, ki ji je bilo namenjeno. Prijatelj, ki je to pesem slišal peti nekega Učjárja pred mnogimi leti, je žal ni mogel več obnoviti v nadrobnostih, ampak mi jo je vsaj povzel – s temle vložkom:

*Lipa ma na je wočũtila,
ne so ji šle solze dö čez lanite.*⁹

Moja ljuba je slišala (vrisk),
solze so ji tekle čez lica.

In nazadnje je tu še ajtiološka povedka s Solbice, posneta pri pravljíčarki Tini Wajtavi; pripoveduje, kako je čebela izšla iz Gospodovega lica: *Běčula (na je) velęzla bō iču un zez lánite*.¹⁰

V vseh navedenih tekstih in morda še v kakšnem drugem, do danes ne odkritem, je beseda lánita tako rekoč vraščena v tradicionalni slovstveni okvir, vendar je med Rezijani krožila in kroži – za lica – tudi v navadni vsakdanji rabi. V zvezi *ima črn(j)ele lanite* – ima rdeča lica – jo je od svojega informatorja Dominika Longhina (1808–1968)¹¹ iz Bile v štiri-desetih letih prejšnjega stoletja zapisal O. Caf; po njegovi zaslugi je 1894 prišla v Pleteršnikov slovar (žal z napačnim naglasom *laníta*). Pri izpolnjevanju vprašalnice za SLA (= Slovenski lingvistični atlas) je prof. T. Logar v odgovoru na vprašanje št. 12 (lice, N. sg. in N. pl.)¹² v Reziji leta 1962 zapisal tele množinske oblike: *lânate* (Bila), *lénite* (Njiva), *lánita* (Osojane), *lónite* (Solbica).¹³ Na Solbici nam je marca 1968 med obdelavo te točke za OLA (= Obščeslavjanski lingvističeskij atlas) z lánito še enkrat postregel glavni informator italijansko-slovenskega teama T. Brida Kowač.¹⁴ Sam pa sem se pred tremi leti, povabljen v rez. šolski center »Aldo Moro«,¹⁵ hotel prepričati, kako poznajo besedo rezijanski šolarji: skoraj polovica se jih je izrekla, da jim je domača.

⁸ Pov. Giuliana Najda, Klitawa iz Bile (1906–1967), 27. 2. 1967; obj. M. Matičetov, *Ob zibki ljudske liríčne pesmi v Reziji*. Govor, jezik in besedno ustvarjanje v Beneški Sloveniji. ZTT, Špeter-Trst 1978, str. 67, v. 27.

⁹ Pov. Luigi Paletti (Vižić taz Ronka, 1940) ob srečanju na Ráncvi 7. 10. 1988. Učjár, ki je tako pel, je bil godec šwan Pikót (Giovanni Clemente, 1908). Zps. Mtv R 1988, str. 1.

¹⁰ Pov. Tina Wajtawa (gl. op. 5) 27. 11. 1966 in 11. 6. 1967. V registariju T. W. je to št. 237. Prva omemba v tisku: SR 16, 1968, 227.

¹¹ M. Matičetov, »*Te dvě stě Rozeanski*«. *Cafov zapis 1844*. Traditiones 10–12, 1984, 235.

¹² Kot neke vrste uvodno poročilo o tem delu naj bo omenjen spis T. Logarja *Iz priprav za lingvistični atlas*, JS 4 (1958–59) 129–135.

¹³ Med rkp. gradivom prof. T. Logarja v Inštitutu za slovenski jezik mi je te podatke ljubeznivo poiskala in sporočila mag. Francka Benedik, razisk. sodelavka v dialektološki sekciji omenjenega inštituta pri ZRC SAZU; nji in akademiku Logarju prisrčna hvala za obogatitev tega prispevka.

¹⁴ Tálíko Brida »Kowač« (1902–1980), brusač, ki je na stara leta začel zlagati pesmi v domačem narečju. – Za obdelavo točke Solbica so se v Reziji mudili 1.–8. III. 1968: iz Milana B. Meriggi in F. Malcovati, iz Ljubljane T. Logar in M. Matičetov. – Bistvene podatke v zvezi z OLA je na kratko podal T. Logar, *Zasedanje mednarodne komisije OLA* . . . Raziskovalec 7 (1977) 9–10, 343–344. – V vprašalnici OLA ima lanita št. 1334.

¹⁵ V dve šolski uri, ki sta mi bili 27. 4. 1985 dani na voljo za temo »Sulla letteratura popolare resiana«, sem vpletel med drugim svatovsko pesmico v zapisih 1841/1966 in se naredil, da ne vem, kaj je lánita. Učenci so lepo reagirali in mi pomagali »rešiti uganko«. – Gl. A. Madotto, *Il programma delle attività del Circolo Culturale Resiano nell' '85*. All' ombra del Canin / Pod Tjanynowo Sinco, Estate 1985, str. 6.

Ko smo takole temeljito prečesali Rezijo, pa se poraja dodatno, novo vprašanje. Glede na to, da imajo Rezijani dosti skupnega z najbližjimi sosedi na jugu, vzhodu in severu,¹⁶ je bilo upravičeno pričakovati, da si bojo vsaj z nekaterimi delili tudi *lánita*. In res, pozvedovanje v razne smeri me je pripeljalo do novice, da je *lánita* doma tudi na terskem narečnem območju. T. Logar, ki se je poleti 1951 pridružil terenski raziskovalni skupini Etnografskega muzeja iz Ljubljane za delo v Kotu na Kobariškem, je takrat zapisal besedo *lánta* v Breginju (kot dubleto k licu) in v obliki *lánta* na Robediščih. V nadaljevanju svojih raziskav za SLA pa je isto besedo – *lánta* – zajel še na oni strani meje, v Viskorši (Monteaperta) leta 1965.¹⁷ Govor vasi Breginj in Robedišča, ki sta do padca Beneške republike bili državno ločeni od (avstrijskega) Kota in precej ožje povezani z beneškoslovenskimi rojaki, dialektologi uvrščajo v meje terskega narečja.¹⁸ V čudno razpotegnjem trikotniku Breginj-Robedišča-Viskorša odkrita *lánta*¹⁹ pa nas kljub temu ali morda prav zaradi tega vabi in spodbuja, da se še ne odpovemo iskanju, saj bi bilo res lepo zvedeti: prvič, kako je ž njo v vseh terskih vaseh vzporedno s Stolom na črti vzhod–zahod od Brezij tja do Sedlišč in Barda, pa še s preskokom na desni breg reke Ter (vasi Ter, Podbárdan) in k Muščanom (nad gorsko zajedo med Stolom in Postóvčičem); drugič, ali ne seže morda tudi v tiste terske vasi, ki se oddaljujejo v pravem kotu od grebena Stola in spuščajo proti furlanski ravnini.

Zdaj pa mislim, da je prišel že tudi čas pojasniti, zakaj tako vneto iskanje besede *lánita* in ugibanje o njeni pogostnosti v dolini Rezije in okoli nje. To je zato, ker ne gre za navadno, kakršnokoli besedo, niti samo za poslastico, ampak za pravo pravcato jezikovno dragotino.

2.

Leta 863 se je začelo versko in kulturno poslanstvo solunskih svetih bratov Konstantina-Cirila in Metoda na Moravskem, kamor ju je bil napotil bizantinski cesar Mihael na prošnjo kneza Rastislava, da bi oznanjala krščanske resnice Slovanom ne v latinščini ali grščini, ampak v njihovi materinščini. V tem jeziku, ki ga je priznal kot liturgični jezik papež Hadrijan II (867–872) in potem potrdil njegov naslednik Janez VIII, so Ciril, Metod in njuni učenci razvili živahno literarno aktivnost, da bi ljudstvo, ki se je šele oklenilo krščanstva, oskrbeli z vsemi potrebnimi nabožnimi teksti. Ta jezik, ki se opira na makedonsko-slovanski govor iz okolice Soluna, je bil v času prvih znanih prenosov v pisno obliko – to je v IX. stoletju – dobro razumljiv ne samo Slovanom na Moravskem in v Panoniji, ampak tudi vsem drugim. Najzgodnejši ohranjeni dokumenti jezika, ki mu danes

¹⁶ Temeljnim Ramovševim ugotovitvam (*Karakteristika slov. narečja v Reziji*. ČJKZ 7, 1928, 107–121; *Histor. gramatika slov. jezika*, 7: *Dialekti*, 1932, 30–41) in novejšim Logarjevim terenskim raziskavam, ki so pri delu za SLA zajela tudi sosesčino, bo z leksikalne strani treba še in še dopolnil. Ne mislim toliko na Rezijo (objava Baudouinovega *Rezjan. slovarja* se bliža realizaciji), kolikor na govore okoli nje. Če je J. Baudouin de Courtenay nekako poskrbel tudi za Ter in tam zbirateljsko nadaljuje P. Merku, le kaj naj rečemo za kobariški Kot, za Bovško s Trento, za Kanalsko dolino?! Besednega bogastva živih govorov ne more zajeti nobena vprašalnica, ampak samo potrpežljivo kapilarno delo za pripravo idiotikonov, kakršnih žal nimamo, saj danes ta dan s celega našega jezikovnega ozemlja lahko pokažemo samo dva tiskana (Tominčev *Črni vrh* 1964, F.& V. Novaka *Beltince* 1985) in nekaj redkih rokopisnih v arhivu Inš. za slovenski jezik.

¹⁷ Tudi za Breginj, Robedišča in Viskoršo dolgujem informacijo in zahvalo mag. F. Benedikovi (gl. op. 13).

¹⁸ Gl. A. Logar-Pleško, *Bibliografija univ. prof. akad. Tineta Logarja (ob njegovi sedemdesetletnici)*. SR 34/2 (1986); na str. 224–228 so med *Zapisi slovenskih govorov* za SLA z območja terskega narečja naštetih tile kraji (izpis po abecedi in v nespremenjeni obliki): Bardo, Borjana, Breginj, Podbela, Robidišča, Viskorša.

¹⁹ *Lánita* se je prelevila v *lánto* z izpadom srednjega vokala in s tem zvezano zgubo zloga.

pravimo stara cerkvena slovanščina, so sicer iz X.–XI. stoletja, vendar – kot kopije zgubljenih ali uničenih izvornikov – še zmerom zvesto odsevajo jezikovno stanje v IX. stoletju. Ker beseda *lanita/lánita*²⁰ kraljuje brez tekmic v najstarejših cerkvenoslovanskih kodeksih²¹ – naj si bo izpred leta tisoč ali po letu tisoč – je ne samo takrat ampak že v IX. stoletju morala biti živa tako v okolici Soluna, domovini slovanskih apostolov, kakor tudi na širšem slovanskem ozemlju.

V svetopisemskih tekstih se z *lanito* redno srečujemo tam, kjer je govor, kako je treba ponuditi še drugo lice, če te kdo udari po desnem (Mt 5.39, L 6.29 in podobno že v Jeremijevih žalostinkah 3.30), včasih tudi pri zasramovanju Kristusa (J 19.3). Vztrajno ponavljani rezijanski verz o solzah po licu / *ze solzi dö po lanitah*, ki smo ž njim začeli današnje besedovanje, pa nam nehote priklíče v spomin –si licet parva – pesniški stavek iz Zlatoustove homilije na veliko sredo; preveden iz grščine v staro cerkveno slovanščino se glasi: *I aky srebro slazy vöręstę kapaahq po lanitama na zemęjq*²² (in vroče solze so kot srebro kapale po licih na zemljo). Če bi si kdo vzel čas in s sodelovanjem Rezijanov, rojenih na začetku stoletja, skušal prenesti navedeni cerkvenoslovanski stavek v rezijanščino, mislim, da bi si bili obe verziji močno podobni.

Potem ko so pred tisoč leti tudi Rusi oz. vzhodni Slovani sprejeli krščanstvo in cerkvenoslovansko bogoslužje, je na neki novejši stopnji njihovega jezikovnega razvoja *lanita* skušala uiti iz zaprtega kroga liturgične rabe in se osamosvojiti, v resnici pa je ostala le bolj v mejah privzdignjenega jezika izobražencev, predvsem pesnikov. Sam sem naletel nanjo pri Puškinu²³ in Ševčenku,²⁴ vendar je dandanes – kakor slišim²⁵ – tudi v pesniških delih ni več. Zgodovinarji ruskega jezika pa so mnenja, da je južnoslovanskega izvira.²⁶

Objava vseh odgovorov na vprašalnico OLA nam bo nemara prinesla tudi kakšno novo presenetljivo informacijo o živi rabi *lanite*, vendar zunaj enklave Rezija-Ter na celotnem slovanskem jezikovnem prostoru ta hip vem samo še za dve jedri njene razširjenosti.

Prvo je kvarnerski otok Cres. S tamkajšnjo *länito* je prišel na dan hrvaški lingvist M. Tentor v doktorski disertaciji, ki jo je obranil leta 1908 na Dunaju.²⁷ Poznal jo je iz svojega rodnega mesta Cres, kateremu je do 1950 dodal še štiri vasi iz osrednjega dela otoka: Vodice, Orlec, Lubenice, Pernat.²⁸ O življenju te creške besede pa bi bilo zelo vabljivo slišati še kaj več, kot nam je v svojem drugem prispevku povedal Tentor. Le-ta je zraven *länite* posebej naštel še poldrugi ducat besed, ki so skupne s slovenskimi in naj bi

20 Jezikoslovcem prepuščam sodbo o prvotnem mestu naglasa; prav tako se ne dotikam vprašanja etimologije (gl. P. Skok, *Etim. rječnik*, 2. Zagreb 1972, 264, s. v. lăkat; – F. Bezlaj, *Etim. slovar*, 2, Lj. 1982, 123–124).

21 Gl. J. Kurz, *Slovník jazyka staroslovanského – Lexicon linguae palaeoslovenicae* II (1973) 106–107; I. I. Sreznevskij, *Materialy dlja slovarja drevnerusskago jazyka po pismennym pamjatnikam*, II. Spb. 1902, col 8.

22 J. Zaimov – M. Capaldo, *Suprašolski ili Retkov sbornik*, 2. Sofija 1983, str. 255: pogl. 35, list 397, vv. 25–26.

23 V 3. spevu Evg. Onjegina: (Ždala Tatjana) »čtoby prošlo lanit pylanie« / v Klopčičevi slovenski prepesnitvi (T. čaka), »da lic ugasne ji žarenje« (v. 1975).

24 Besedo sem srečal v *Kobzarju* (izd. I. Franka v dveh knjigah, Lviv 1908; ker pa sem izpisek založil in si iskanja igle v senenem vozu ta hip ne morem privoščiti, natančnejša navedba za zdaj žal odpade).

25 Tako prof. N. I. Tolstoj med zadnjim obiskom v Ljubljani – ob 50-letnici SAZU – 14. oktobra 1988.

26 V. V. Vinogradov (*Istorija russkogo literaturnogo jazyka*. Moskva 1978. 91) jo uvršča med »jugoslavjanizm(e) iz sostava staroslavjanskej leksiki«.

27 M. Tentor, *Der čakavische Dialekt der Stadt Cres (Cherso)*. *AslPh* 30 (1909)193.

28 Id., *Leksička slaganja creskoga narječja i slovenskoga jezika protiv Vukova jezika*. *Razprave razr. za filološke in literarne vede*, I. SAZU 1950, 67–92.

pokazale, »da je Cres kroz više od 1300 godina mnogo očuvao od jezika Slavena, kad su još živjeli u kakoj-takoj zajednici.«²⁹

Da obstaja še drugo zunajslovensko jedro razširjenosti, smo prav tako zvedeli od M. Tentorja, ki nam je v svojem telegrafskem slogu sporočil: «*Lànita* (obraz, lice) ima danas na tri mjesta u cijelom slavenstvu (Cres, Rezija, Rodopsko gorje).«²⁹ Slovensko *lánito* je zajel iz Pleteršnika, ni pa povedal, odkod mu informacija za Rodope. Takrat je bila že dosegljiva v tisku vsaj *lanita* iz Nevrokopa³⁰ v Pirinski Makedoniji.³¹ Iz bolgarskih lingvističnih objav po letu 1950 pa se dá spremljati razširjenost besede *lanita* skoraj po celem rodopskem območju – od Pirina do Trakije. Če sem pričevanje *lanitite*,³² vzeto iz K. Veličkova (1855–1907, r. v Pazardžiku, ob severnih robovih Rodopov), sprva štel še za literarni odmev,³³ zdaj mislim, da bo najbrž iz žive govornice. Največ narečnih pričevanj pa je zbranih v bolgarskem etimološkem slovarju:³⁴ *lanita* (Srednji Rodopi), *lànita* (Goce Delčevsko),³⁰ *lanta* (Slavejno, Smoljansko; Avren in Tihomir, Krumovgradsko; Krástopole, Ksantijsko), *lantà* (enako); zraven edninskih oblik imamo tudi nekaj pluralov: *laniti*, *làn'ti*, *lánty* in prav na koncu je tu še adj. *lántest* (Avren, Krumovgradsko – najbrž rabljeno za človeka izrazitih, močnih, debelih lic), kar nam vse samo potrjuje, kako živa, oblikotvorna in široko razpredena je *lanita* v Rodopih. Na skrajnih južnih odrastkih tega pogorja poznajo *lanito* tudi v okolici Drame (vas Plevna) v Egejski Makedoniji.³⁵ Rodopsko središče je izmed treh danes znanih sploh najbogatejše po svojih pojavnih oblikah. Prva oblika dvojnika *lanta/lantà* nas seveda takoj spomni na terskoslovensko *lanto*, pri čemer velja podčrtati pomensko-oblikovno enakost na tako daljavo, kot je tista od vasi Viskorša-MonteaPERTA v t. i. »Beneški« ali »Furlanski Sloveniji« (Italija) in Krástopole-*Σταυρόπολις*, okr. Ksantijsko-*Ξανθή* pod obronki jugovzhodnih Rodopov v Trakiji (Grčija).

Ne poznam literature, ki so jo imeli pri roki VI. I. Georgiev in sodelavci bolgarskega etim. slovarja,³⁴ zato ne morem soditi, kako je z zahodnoslovanskimi paralelami tipa *lanitva/lanitwa*. Res se staročeški zapis *lanitva* pojavlja v pariškem rkp. *Řeči besedni* iz 14. stoletja (Tomáš ze Štítného, 1331–1401), vendar: kako je z ustrezno češko/poljsko besedo danes? V dosegljivih mi slovarjih se mi ju doslej ni posrečilo najti. Če nam odgovora (pozitivnega ali negativnega) na to vprašanje ne bo prineslo srečno naključje, bo treba pač potrpeti do izida ustreznega zvezka OLA.

Tako zaradi popolnosti pregleda kakor v svarilo porabnikom Pleteršnika moramo na koncu vsaj omeniti, da je v ta slovenski besednjak zašla zraven pristnega narečnega podatka iz Rezije tudi neživa, literarna navedba, ki pa jo je že Tentor modro obšel: *lanita* (v množini in s premaknjenim naglasom); v neki svoj (bolje: posvojeni!) tekst jo je vpletel

²⁹ Id., *ibid.*, str. 70.

³⁰ Leta 1950 so to mesto uradno preimenovali »Goce Delčev«. Glede imen, ki pridejo še na vrsto, pa je treba omeniti, da sta bili dve spremenjeni že 1934: Krumovgrad (poprej Košukavak) in Smoljan (Pašmakli).

³¹ K. Mirčev, *Prinos kám slovarja na nevrokopskoto narečje*. Makedonski pregled 8/2, Sofija 1932, str. 132. (Za ljubeznivo opozorilo hvala prof. B. Vidoeskemu iz Skopja.)

³² Cfr. St. Ilčev (in sodelavci), *Rečnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX vek*. Sofija 1974, str. 233. (Dr. Stefániji, univ. v Ljubljani, hvala za opozorilo.)

³³ Citat »lanitite im bjaha hvráknali v oĝán« (lica so jima vzplamtela) me je nehote spomnil celo na Tatjanino zadrego iz *Evg. Onjegina* (gl. op. 23).

³⁴ VI. Georgiev (in sodelavci), *Bálgarski etimologičen rečnik*, tom III, zvezek 21–22. Sofija 1982, str. 307.

³⁵ V Skopju, od informatorja iz vasi Plevna pri Drami v Egejski Makedoniji, zapisal v 70-ih letih akademik prof. B. Vidoeski (hvala mu za ustno sporočilo!) Drama je v znožju pl. Bozdag (južnega odrastka Rodopov).

P. Dajniko,³⁶ gotovo v stiski pri iskanju pravšnje rime. Besedo je načitani pisec-filolog moral vzeti iz kakšne cerkvenoslovske ali ruske knjige, nikakor ne iz rodnega štajerskega narečja, kjer je neznana.³⁷

3.

Prvi, izhodiščni namen tega prispevka je bila nadrobna predstavitev *lanite* v Reziji. Nepričakovano pa se je – že skoraj ob koncu dela – pokazalo, da je ta beseda pričujoča tudi v znožju Stola, med izviri Nadiže in Tera. Čeprav sem nalašč hotel dati večjo težo domačemu, slovenskemu gradivu, se vendarle ni bilo mogoče izogniti navedbi vzporednice z otoka Cres na niti zapreti oči pred bogatim sorodnim gradivom z oddaljenega jugovzhoda – iz Rodopov. M. Tentor je 1950 zapisal: »Cres je sačuvalo toliko starina (. . .) u jezičnom blagu, jer svaki govor daleko od saobračajnih putova i na razmeđu dviju kultura i narodnih skupina ostaje vrlo konservativan.«³⁸ Vrednost te sodbe je moč seveda mirno

36 P. Dajniko. *Posvetne pesmi med slovenskim narodom na Štajerskem*. Radgona 1827 (predgovor datiran 10. nov. 1825). Pesem št. 107, Hrast, je zložil »veseli pesnik Slovenskih goric« L. Volkmer 15. nov. 1813 v slovo hrastu, ki mu ga je neki kmet brez smisla za poezijo podrl, da ne bi hodil v njegovo senco pesmi »šivat«. Dajniko je verze svojega predhodnika predeloval, tako da se npr. 7. kitica L. Volkmerja glasi:

V izvirkniku:

Zdaj vidim, da 'z njih pesme so
sišite na papiri,
in glasno se smejim krez to,
da pokajo mehiri.
(*Drobtince* na novo leto 1853, 123)

V Dajnikovi predelavi:

'Z njih, zdaj vidim, pesmi so,
na papiri v' red zašite,
glasno smejem se krez to,
da se zvišajo lanite.
(Dajniko, *Posvetne pesmi* 1827, 141)

Volkmerjev smeh, »da pokajo mehiri«, se je Dajniku očitno zdel pregrob in ga je skušal povzdigniti z rabo imenitnejše besede: »da se zvišajo (?) lanite«, s čimer pa ni dosegel kaj prida: kvečjemu je zvišal nerazumljivost besedila, pesmi pa – naj bojo »sišite na papiri« ali »na papiri v' red zašite« – ostajajo slej ko prej le – zašite!

37 To mi je potrdil akademik J. Jurančič, ki se dobro spozna na dela svojega rojaka Dajnika. Le-ta je povsod drugod v *Posvetnih pesmih* (gl. str. 33, 36 in 103) pisal »lice«, medtem ko je enkrat samkrat bogvekje staknil *lanite*, da bi dobil rimo k »zašite«. Dajnikove besede kajpada ni moč preprosto zbrisati, saj je prišla celo v Pleteršnika, vseeno pa naša filologija nanjo ne more oz. ne bi smela zidati.

38 M. Tentor, *Leksička slaganja* etc. Razprave SAZU, 1950, str. 71.

Summary

UDC 808.63-087 /450.36 Rezija/:808.101-3 »lanita«

»LANITA«

The word *lanita* was used to express the term "face" already in the old Slavonic texts. It has gradually outgrown the liturgic use and is to be found in poetic speech (Pushkin) with Eastern Slavs. V. V. Vinogradov considered *lanita* a "yugoslavianism" within the old Slavonic lexicology in Russian. Modern Slav languages have for this notion other expressions (Russian "ščeka", Czech "tvář", Bulgarian "buza", Slovene "lice", and the like), as if the word *lanita* were already dead. However, it is still very much alive in dialects, namely in the three completely separated areas of the speaking sphere of Southern Slavs, from NE Italy to NE Greece: the two or three alpine valleys of the Eastern Alps – in Rezija (*lânita*) and between the Nadiža and the Ter (*lânta*), on the island Cres-Cherso in the Kvarner (*lânita*), and in the Rodopi mountains in Bulgaria and Greece (*lanita-lânita-lânta-lantâ*). In the Rezija region the word was discovered by Stanko Vraz (1841), in the dialect of the Ter by E. Vidoni (1945, unpublished), on Cres by M. Tentor 1908, in the Rodopi perhaps by K. Mirčev (1932: we can only hope that this third place where the word *lanita* is used will be examined in detail by the Bulgarian or Macedonian colleagues).

raztegniti tako na že znana kakor na novo odkrita (ali vsaj novo evidentirana) žarišča *lanite* od Vzhodnih Alp do Trakije.

Pri nas je beseda *lánita* ostala do današnjega dne bolj ali manj trdno pri življenju v visoko pod Stolom položenih vaseh terskega narečja (pričevanja v petnajstletnem loku 1951–1965) in posebno bogato dokumentirana (1841–1988) v znožju sivoglavega Kanina, ki v večnem ledu »Ta-za Jorydo« skriva zadnji naravni hladilnik teh krajev, zato zasluži tako naše občudovanje kakor naša voščila, da bi mogla vztrajati, živeti še dolgo, skupaj s tolikimi drugimi posebnostmi, zaradi katerih slovenska kultura v Julijskih Alpah in Predalpah slovi kot »rudnik brez dna«.

Pavle Merku

Trst

Tersko *lánta*, *Lánta*

Vprašanju Milka Matičetovega v zvezi z razširjenostjo apelativa *lánita* na območju terskega narečja lahko takoj postrežem s podatki, ki sem jih doslej nabral.

Izraz sem si zapisal v letih pred potresom v Zavarhu (Villanova delle Grotte), kjer se glasi *lánta* z rastočim poudarkom; v Zavarhu sem si zapisal tudi frazo *mán otekló lánto* »imam oteklo lice«, *lánta na je oteklá* »lice je oteklo«.

Izraz je moral biti v preteklosti zelo v rabi, če je v prenesenem pomenu »stena« še krepko prisoten v terskem krajevnem imenoslovju. V samem Zavarhu sem si s točno enako izreko in naglašanjem zapisal oronim *Lánta*, označen na vojaški specialki Istituto Geografico Militare 1962 kot *M(onte) Lanta*: to je 764 m visok vrh vzhodno od Zavarha; v zvezi z njim sem si v Zavarhu zabeležil tudi prevladujočo zvezo *oré na Lánti* »na Lanti«. V Bardu (Lusevera) sem zapisal ledinsko ime *Lánta*, tudi z rastočim poudarkom, za steno pod Malim varhom. Pred mano pa je Ermacora Vidoni v svoji disertaciji o terski mikrotoponomastiki¹ zapisal kar sedem mikrotoponimov, ki jih tu prepisem točno tako, kakor jih je sam zapisal, čeprav me njegovo naglašanje ne prepričuje: *Lánta* (zap. št. 124, mikrotoponim pri Sedilah, it. Sedilis »lice, stena«), *Lánta*, *Taparlánta* (188, Štela, it. Stella), *Lánta* (280, Fejplan, it. Flaipano), *Lánta*, *Ta-par-lánta* (364, Breg, it. Pers), *Lánta*, *Óre-na-lánta* (457, Pod bardan, it. Cesariis), *Lánta*, *Ta-na-lánta* (579, Zavarh, it. Villanova delle Grotte; ta utegne sovpadati z oronimom, ki sem ga sam zapisal), *Lánta*, *Ta-nad-lánta* (648, Bardo, it. Lusevera).

Z jezikoslovnega vidika so Vidonijevi zapisi nezanesljivi: poleg neverjetnega poudarka motijo predvsem predložne zveze v imenovalniku. Kljub temu so primeri, ki jih navaja, zanesljive priče o razširjenosti mikrotoponima *Lanta* po vsem prostoru terske doline, saj je bil sam Vidoni doma iz nje. Mikrotoponim je torej izpričan ne samo na levem bregu Tera v notranjosti slovenskega narečnega območja (Bardo, Zavarh), temveč sega do skrajne južne meje (Sedila), ki je bila za obiska Baudouina de Courtenaya še slovenska, a je danes povsem pofurlanjena. Vzporedno se mikrotoponim obnaša na desnem bregu Tera: prisoten je v dolinskem osredju (Pod bardan), a sega proti zahodu (Breg, Fejplan) in proti jugu (Štela) do skrajnih meja. Štela je, kakor Sedila, danes že popolnoma pofurlanjena oz. poitalijančena. Kako je v Fejplanu, ne vem. Breg pa je pobral potres in sem z enim njegovih zadnjih prebivalcev (točneje bi bilo reči: brodolomcev) govoril *po našin*.

¹ Ermacora Vidoni, Saggio sulla toponomastica slava dell'Alta valle del Torre, Tesi di laurea, Padova 1944–45.